

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, к.і.н., доцента Гутник Марини Валеріївни
на дисертаційну роботу Заверющенка Миколи Петровича
«Наукова, педагогічна, організаційна та громадська діяльність
професора П. М. Мухачова (1861–1935 рр.)»
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 – Історія та археологія

Детальний аналіз дисертаційної роботи Заверющенка Миколи Петровича на тему «Наукова, педагогічна, організаційна та громадська діяльність професора П. М. Мухачова (1861–1935 рр.)», що представлена для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», дає змогу зробити комплексний висновок щодо її актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності та значущості отриманих результатів, наукової новизни, теоретичної та практичної цінності, надати загальну оцінку дисертації.

1. Актуальність теми та зв'язок з науковими планами і програмами

Аналіз змісту дисертації Заверющенка Миколи Петровича дає підстави стверджувати, що дослідження, присвячене реконструкції наукової біографії видатного вченого і педагога Петра Матвійовича Мухачова – професора Харківського технологічного інституту (ХТІ), який посідав чільне місце серед фундаторів вітчизняної школи паровозобудування та вищої технічної освіти інженерного спрямування, є актуальним. У роботі проаналізовано багатогранну діяльність Мухачова як адміністративного керівника (на посаді директора ХТІ), як викладача і методиста, а також як активного учасника громадського та професійного життя науково-технічної спільноти кінця XIX – початку XX століття.

Петро Мухачов виступив ініціатором і організатором фахової підготовки інженерів для паровозобудівної промисловості в ХТІ. Його праці з

теорії та конструкції паровозів стали першими системними вітчизняними навчальними посібниками з даної тематики, заклавши підвалини для формування національної інженерної школи в галузі залізничного транспорту. Створення в ХТІ освітньої програми для підготовки спеціалістів залізничної справи справило значний вплив на становлення Харківського та Луганського паровозобудівних заводів як провідних центрів локомотивобудування в межах Підросійської України.

Дисертаційна робота становить суттєвий науковий внесок у вивчення історії вітчизняного паровозобудування та має прикладне значення для фахівців, які досліджують технічну спадщину і розвиток залізничного машинобудування.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконувалося на кафедрі українознавства, культурології та історії науки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за планами науково-дослідних робіт за темами № 0119U002616 «Історія та культура Слобожанщини як складова цивілізаційного поступу України наприкінці XIX – на початку XXI ст.» (09.2019–09.2022 рр.) і № ДР 0122U201252 «Розвиток науки, освіти та культури Слобідської України другої половини XIX – початку XXI ст.» (10.2022–10.2025 рр.), де здобувач брав участь як виконавець окремих підрозділів роботи.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Дисертація містить наукову новизну, із найбільш суттєвих доробок дослідження можна виокремити:

- систематизовано напрями наукової діяльності Петра Мухачова, комплексно оцінено його внесок у становлення теорії та практики паровозобудування й металургійної галузі на теренах України, зазначено пріоритетність його методологічних напрацювань щодо започаткування підготовки інженерів за новими спеціальностями, зокрема паровозобудування,

оброблення металів тиском, обладнання металургійних і машинобудівних заводів;

- конкретизовано інформацію щодо внеску науковця в розбудову Українського науково-дослідного інституту металів (УкрНДІМет), організацію проведення новітніх досліджень у галузі металургії з подальшим їх упровадженням у виробництво;

- визначено внесок представників наукової школи професора Петра Мухачова у розбудову галузі паровозобудування та локомотивобудування, формування дієвої системи підготовки інженерних і наукових кадрів;

Вважаю, що дисертаційне дослідження становить вагомий внесок у розвиток інтегрального наукового напрямку з історії науки і техніки. Робота має не лише наукову новизну, а й суттєве прикладне значення для фахівців, які займаються вивченням, популяризацією та збереженням технічної й наукової спадщини.

4. Практична цінність одержаних результатів та рекомендації щодо їх подальшого використання

Окремі результати дисертаційного дослідження можна використовувати у роботі державних та освітніх установ, зокрема: для укладання курсів лекцій з історії України, історії науки, спецкурсів з краєзнавства, історії міста Харкова, біографістики, історії машинобудування, історії вищої технічної школи.

5. Повнота викладення матеріалів дисертації в наукових працях, які опубліковані автором

За результатами дисертаційної роботи опубліковано 12 наукових праць, з них у фахових наукових виданнях, рекомендованих ДАК Міністерства освіти і науки України – 3, а також наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації – 9. Вищезазначене дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим

дослідженням, результати якого мають значення для подальшого розвитку історії науки в Україні загалом, так і на території Слобожанщини зокрема.

6. Аналіз змісту дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Робота Заверющенка М.П. є завершеною науковою роботою, містить анотацію – українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню наукової, педагогічної, організаційної та громадської діяльності професора Харківського технологічного інституту Петра Матвійовича Мухачова (1861–1935), а також його внеску в становлення вітчизняної інженерної освіти та розвиток паровозобудівної галузі в Україні.

Об'єктом дослідження є розвиток вищої технічної освіти та машинобудування в умовах соціальних, економічних, політичних трансформацій кінця XIX ст. – першої третини XX ст.

Предметом дослідження є наукова, педагогічна, організаційна та громадська діяльність професора Петра Мухачова, його внесок у розвиток вітчизняного паровозобудування та металургії.

Головна мета дисертаційної роботи – аналіз життя, наукової, педагогічної, організаційної та громадської діяльності професора Петра Мухачова в контексті становлення вищої технічної освіти й промисловості на теренах України.

Перший розділ присвячено аналізу історіографічної традиції та джерельній базі досліджуваної теми, а також розглянуто методологічні засади дослідження. Зокрема джерельну базу дослідження становлять матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади України, Центрального державного історичного архіву України, Центрального державного науково-технічного архіву України, Державного архіву Харківської області, архіву Українського науково-дослідного інституту металів та архіву Національного

технічного університету «Харківський політехнічний інститут», сприяло висвітленню багатогранної діяльності професора Петра Мухачова.

Другий розділ дисертації висвітлює вплив промислової революції на створення паровозобудівних і металургійних підприємств на теренах України наприкінці XIX ст. – початку XX ст. Розкрито роль Харківського практичного технологічного інституту (ХПТІ), пізніше ХТІ, як провідного закладу вищої технічної освіти наприкінці XIX ст. з підготовки висококваліфікованих інженерів.

У третьому розділі досліджено розвиток науки й освіти в ХТІ в умовах соціально-політичних трансформацій першої третини XX ст. Доведено, що наслідки Першої світової війни, революційні події на теренах України негативно вплинули на розвиток промисловості та вищої технічної освіти.

Висновки, сформульовані у дослідженні, відображають результати проведеного дослідження як вирішення висунутих у дисертації завдань. Загалом висновки відповідають вимогам, які висуваються до результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Список джерел і літератури, який складається з 392 найменувань, достатньо широко охоплює предметне поле дослідження, певною мірою відображає опрацювання автором значної кількості джерел.

Додатки містять інформацію, що відображає практичне впровадження результатів дисертації, світлини з експозицій музеїв та архівів, а також фрагмент родоводу родини Мухачових.

7. Достовірність отриманих результатів та висновків

Достовірність отриманих результатів зумовлено поставленими метою та завданнями, а також використанням відповідної загальнонаукової та конкретно історичної методології дослідження. Крім того, достовірність заявлених положень обґрунтовується комплексним підходом у вивченні визначеного об'єкта, що також зумовлює і низку певних принципів, методів та підходів, які були використані у процесі дослідження.

8. Оформлення дисертації, дотримання вимог академічної доброчесності та повнота викладення наукових положень та результатів в опублікованих працях

Дисертацію виконано з дотримання вимог академічної доброчесності, отримані результати дають підстави говорити про оригінальність роботи. У тексті містяться авторські ідеї, і не виявлено використання ідей інших науковців без посилання на їхні роботи.

Основні ідеї автора та результати дослідження викладено у трьох фахових статтях, а також дисертант активно брав участь у всеукраїнських та міжнародних конференціях, де було проведено апробацію результатів, які викладено у дисертаційному дослідженні.

9. Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

- В історіографії доцільно виділити окрему групу дисертацій історико-біографічного спрямування, що стосуються видатних діячів технічної науки, пов'язаних з історією НТУ «ХПІ». Зокрема, це дисертації присвячені М. Пильчикову (автор Ю. Дятлов), В. Добровольському (автор В. Бандус) та В. Кирпичову (автор С. Радогуз);

- На нашу думку, у роботі бракує чіткого визначення поняття нової економічної політики (НЕП), а також уточнення часу її запровадження.

10. Висновки

Дисертаційна робота Заверюценка М.П. є завершеною науково-дослідною роботою, що містить науково-обґрунтовані результати, має наукову новизну, а також дає перспективи для подальших досліджень. Тема дослідження відповідає галузі знань 03 – «Гуманітарні науки» та спеціальності 032 – «Історія та археологія».

Отже, враховуючи актуальність теми, наукову новизну дисертації, отримані результати досліджено та практичну значущість вважаю, що дисертаційна робота Заверюценка Миколи Петровича «Наукова, педагогічна,

організаційна та громадська діяльність професора П. М. Мухачова (1861–1935 рр.)» відповідає вимогам 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціальної вченої ради Закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та вимогам до оформлення дисертації МОН України від 12.01.2017 р. № 40, а сам автор, Заверющенко Микола Петрович, заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Рецензент – кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства,
культурології та історії науки

Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

04.08.2025

Марина ГУТНИК

